

Fredrika Runebergin pöydän ääressä

■ MAARIA LINKO

Merete Mazzarella: *Fredrika Charlotta, född Tengström. En nationalskalds hustru. SLS 2007.*

Merete Mazzarellan teos käsittelee J. L. Runebergin puolison, Fredrikan, kirjailijan- ja kirjoittajanuraa ja kirjallisia tavoitteita ja toisaalta hänen yksityiselämänsä suorastaan palvotun kirjailijan puolisona. Mazzarella liittää Fredrika Runebergin kirjallisen tuotannon 1800-luvun kirjalliseen kulttuuriin

ja naisen mahdollisuuksiin kirjallisuuden ja muun julkisen itseilmaisun alueilla. Svenska Litteratursällskapet i Finland toimi aloitteentekijänä kirjan synnyssä, ja teos ilmestyi vuonna 2007, kun Fredrika Runebergin syntymästä oli kulunut 200 vuotta. Teos ilmestyi samoihin aikoihin myös Raija Viitanen erinomaisena suomennoksena *Fredrika Charlotta o.s. Tengström, kansallisrunoilijan vaimo.*

Fredrika Charlotta, född Tengström on sivistyneen ja henkevän naisen elämäkerta ja se kuvaa aikaa, jolloin koulutusta arvostaneen porvaristonkin keskuudessa naisten saama koulutus oli yksipuolista ja naisen toiminnan piiri rajoitui lähinnä kotiin. Teoksen nimen voi tulkita kuvaavan tuon aikakauden naisen pyrkimyksiä tulla esiin ja kehittyä yksilönä ja saada oma ääni kuuluviin. Kantavana teemanä teoksessa onkin Fredrikan elämän kaksi juonetta: konformismin ja yksilöllisen itsensäkehittämisen ja esiintulon yhdistämisen vaikeudet. Fredrika Runeberg kirjoittaa kirjoittajanuransa vaiheista *Kynäni tarinassa* (1984 [1946]) ja muistaa jo nuorena kieltäytyneensä huveista, joihin hänen ikäisensä usein osallistuivat. Sästyneellä pääsylipun hinnalla hän teetti itselleen sukkapareja: ”Ajan, joka säästy, kun itse en kutonut sukkia, käytin lukemiseen tai kirjoittamiseen ja rauhoitin omaatuntoani sillä että en hukannut aikaa.”

Runebergin – kuten Fredrika puolisoaan nimittää ainakin kirjoissa – kanssa avioiduttuaan Fredrika näyttäytyy aikaansa valppaasti seuraavana persoonallisuutena ja vähitellen suurperheen äitinä, joka vilkasta seuraelämää viettävän kirjailijan puolisona yrittää löytää ai-

kaa lukemiselle ja kirjoittamiselle. Äitinä hän vaikuttaa rakastavalta ja paneutuvalta. Lukijalle ei synny hetkeksikään vaikutelmaa siitä, että Fredrika olisi mieluummin vain kirjoittanut. Mazzarella kuvaa lähteidensä, erityisesti laajan kirjeaineiston kautta Fredrikan puolisoaan ja perhettään toisaalta nöyrästi palvelevaksi ja itseään vähätteleväksi, mutta korostaa, että samanaikaisesti Fredrika kuitenkin ilmaisee kirjeissään suurta kaipuuta saada oman äänensä kuuluville, saada tekstejään julkaistuksi ja luetuiksi. Itseään Fredrika moittii halustaan tulla kuuluisaksi. Sisäisten ristiriitojen esiin tuominen tuottaakin Fredrikasta eloisan ja myötätuntoa herättävän kuvan, varsinkin kun Mazzarella kuvaa eläytyvästi Fredrikan elämässä tapahtuneita vastoinkäymisiä.

Vastoinkäymisiin kuului ensimmäisen lapsen, ainoan tyttären, menetyksen tämän ollessa vielä vauva ja myöhemmin vielä pikkupojan menetyksen. Fredrika myös sairasteli paljon. Mazzarella pohtii, missä määrin Fredrika pakeni sairauksiin saadakseen kirjoittaa ja olla edes välillä omissa ajatuksissaan. Fredrikan sosiaalista elämää rajoitti se, että Fredrikan kuulo heikkeni jo varhain; myöhemmin hän lähes kuuroutui. Menetykset ja sairaudet olivat 1800-luvun Suomessa muutenkin tavallisia. Murhetta Fredrikalle aiheutti myös puolison taipumus ihastua ja rakastuakin jatkuvasti uusiin kohteisiin, muun muassa nuoreen sukulaistyttöön, johon Fredrikakin oli kiintynyt. Näitä rakkaussuhteita Runeberg ylläpiti myös heidän kodissaan. Runebergin halvautuminen keski-ikässä muutti myös Fredrikan elämän. Koska hän huolehti täysipäiväises-

ti miehestään, hänellä oli hyvin vähän mahdollisuuksia poistua edes hetkeksi kotitalosta. Kirjoittamiselle oli yhtä vähän aikaa kuin lasten ollessa pieniä.

Naisen mahdollisuudet toimia itsenäisenä luovana taiteilijana, toimittajana ja yhteiskunnallisen keskustelijana 1800-luvun puolivälissä olivat varsin rajalliset. Fredrika Runeberg inspiroitui suuresti Helsingissä kokoontuneesta Runebergin, Snellmanin, Topeliuksen ja muiden aikakauden keskeisten kulttuurivaikuttajien Lauantaiseurasta, vaikka naiset kokoontuivat eri huoneessa. Mielipiteitä saatettiin kuitenkin puolin ja toisin tiedoksi. Lisäksi kokoontui niin sanottu Kruununhaka, joka oli Fredrikalle jopa tärkeämpi; siinä naiset ja miehet seurustelivat yhdessä. Fredrika osallistui nimettömänä *Helsingfors Morgonbladetin* toimittamiseen. Hän sai jonkin verran julkaistuiksi omia tekstejään, mutta osan niistä hän poltti turhautuneena. Toisaalta hän laati myöhäisellä iällään luettelon siitä, mitä muistaa kirjoittaneensa, ”sekä painettua että painamatonta”. Hänen historiallinen esikoisromaaninsa *Rouva Katarina Boije ja hänen tyttärensä* ilmestyi vuonna 1858 ja se sai myönteisen vastaanoton. Sen sijaan neljä vuotta myöhemmin ilmestynyt romaani *Sigröd Liljeholm* sai nuijaa kritiikkiä, joka lannisti kirjailijan niin, että se jäi Fredrika Runebergin viimeiseksi suureksi kirjalliseksi työksi.

Runebergit asuivat suurimman osan elämästään Porvoossa. Sikäläiset piirit Fredrika koki ahdasmielisiksi. Yhteiskunnallista toimintaa hän pääsi kuitenkin harjoittamaan kahden muun lehtorinrouvan kanssa vuonna 1846

perustamassaan rouvasväen yhdistyksessä, jonka tarkoituksena oli auttaa köyhälistön naisia ja lapsia. Osana yhdistyksen toimintaa hän oli mukana perustamassa köyhien tyttöjen koulua, jonka johtokunnan puheenjohtajana hän toimi pitkään. Nämä olivat sivistyneistön naisille sallittuja osallistumisen muotoja, eivätkä suinkaan merkityksellisiä.

Fredrika kirjoitti monia artikkeleja (joista vain osa on julkaistu) naisten aseman ja yhteiskunnallisten olojen parantamisesta. Hän argumentoi muun muassa naisten yhtäläisen perintöoikeuden sekä sellaisen tyttöjen kasvatuksen puolesta, jonka avulla heistä kasvaisi nykytermein ilmaistuna itsevarmempia, reippaampia ja paremmin erilaisista asioista perillä olevia naisia. Eräässä kirjoituksessaan hän myös pohtii, mitä vapaus naisille merkitsee ja pääättelee, että se merkitsee oikeutta ja velvollisuutta olla itsestään vastaava ihminen. Suurina nälkävuosina hän muistuttaa kansantaloustieteilijän tavoin taloudellisen toimeliaisuuden ylläpitämisen tärkeydestä pelkän hyväntekeväisyyden sijasta.

Monet Fredrika Runebergin yhteiskunnalliset kannanotot tuntuivat kovin raikkailta, eikä lukija voi olla huokaisematta mielessään, että olisipa hän voinut vapaasti julkaista näitä ajatuksiaan. Kuitenkin on ilmiselvää, että Fredrika ja hänen hengenheimolaisensa ovat rakentaneet tietä nykyajan lukuisissa ammateissa toimiville naisille. Naisten ei tarvitse enää miettiä, onko naisen harjoittama kirjoitustyö ”kuin varkautta miehen kukkarosta”.

Erityistä Mazzarellan teoksessa on kirjoittajan keskusteleva tyyli. Hän keskustelee aikaisempien

Fredrika Runebergia käsittelevien tutkijoiden ja elämäkerturien kanssa ja tuo, milloin verhotun ironisesti ja milloin suorasukaisemmin, esiin oman näkemyksensä. Luki- ja tunteekin istuvansa saman pöydän ääressä Mazzarellan ja muiden Fredrika Runebergista kiinnostuneiden kirjoittajien kanssa ja kokee kuuntelevansa Fredrikaa itseään. Mazzarellan suhtautumiseensa muiden Fredrikasta kirjoittaneisiin on suoraa poleemisuutta, silti hän muistuttaa suhteellisuudentajuisen tutkijan tavoin lukijaa muiden kirjoittajien lähtökohdista ja kirjoitusajankohdan arvomaailmasta. Mazzarella esittää siten paitsi oman tulkintansa Fredrika Runebergin persoonasta ja kirjailijaurasta, hän myös kirjoittaa Fredrika Runebergin teosten ja kirjoitusten reseptiohistoriaa. Nähdäkseni hän ei esitä Fredrika Runebergia niinkään aintulaatuisena kaunokirjailijana, vaan oman aikakautensa monipuolisena naisena – tiedon ja tasa-arvon merkitystä korostavana ajattelijana, jonka elämästä on tallella poikkeuksellisen paljon ja mielenkiintoisia dokumentteja.

Merete Mazzarellan teoksessa yhdistyykin kiinnostavalla tavalla kirjallisuudentutkijan taitava lähteiden käyttö ja toisaalta kaunokirjalliset ansiot. Kriittinen lukija pystyy seuraamaan kirjoittajan tekemiä havaintoja eri dokumenteista peräisin olevien sitaattien perusteella. Aihepiiristä kiinnostuneet tutkijat pääsevät tarvittaessa samojen lähteiden äärelle muodostamaan oman tulkintansa. Tutkija-kirjailija Mazzarella rakentaa Fredrikan elämästä ja kirjailijantyöstä tarinan, jota lukija seuraa lumoutuneena. Mazzarellan teos toimii kulttuurihistoriallisena ja kir-

jallisuustieteellisenä tutkimuksena ja samalla osoituksena siitä, että joskus harvoin korkeatasoinen tutkimus voi olla myös kaunokirjallisuutta.

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori ja sosiologisen kultuurintutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa.